

2013-09-25

Malin Axelsson
ung scen/öst (Östgötateatern)

Till: LTS Styrelse

Arbetsgruppen Barn och unga, LTS

Detta PM beskriver ett förslag till hur arbetet i arbetsgruppen barn och unga kan bedrivas inom LTS. Jag definierar förslag till rutiner för arbetet och tre fokusfrågor, samt ställer upp en mängd vidare frågor som gruppen har att arbeta med och besvara. I utformandet av detta har jag utgått från LTS verksamhetsplan.

Mötesrutiner

- Återkommande separata ”toppmöten” i samband med LTS träffar, där de länsteatrar som arbetar med utpräglad barn och unga-profil och som har spetskompetens på området (ung scen/öst, Regionteater Väst, Dalateatern, Norrbottensteatern, Scenkonst Sörmland) samlas för att diskutera scenkonst kring barn och unga. Övriga teatrar bör medverka med en representant, någon från respektive teater med specifik kompetens på området barn och unga, alt. någon som har som uppdrag att specifikt utveckla denna kompetens på teatern.
- Regelbundna Skype- och telefonmöten mellan LTS träffar. Erfarenheter från tidigare arbete i LTS säger att det är oerhört svårt att få till fysiska möten. Arbetsgrupper kan bildas inom arbetsgruppen och en arbetsdelning göras när vi sammanträder under LTS träffar.

Fokusfrågor

Genom arbetsgruppen Barn och unga ska vi:

- samla och synliggöra LTS nationella kompetens om scenkonst för barn och unga
- göra samlade kulturpolitiska uttalanden om scenkonst för barn och unga
- utveckla länsteaternas arbete med scenkonst för barn och unga

Fokusfrågorna rymmer en rad frågeställningar att diskutera och arbeta med:

Hur samlar vi och synliggör LTS nationella barn- och ungakompetens?

- Inventering och dokumentation av kompetenser. Vilka kompetenser finns inom LTS? Vilka kunskaper, projekt, erfarenheter, special skills?
- Synliggörande och tillgängliggörande av kompetenser. För vem, internt och externt, vill vi synliggöra och tillgängliggöra denna kompetens? (Konstnärer, producenter, skolor, bransch, politiker?) Hur och i vilken form kan vi göra det? (Bok, marknadsföring, workshops, utbyten av konstnärer och personal, web, turnéutbyten?) Kostnader och genomförande? Arbetsdelning?

Hur ska LTS arbeta med kulturpolitiska uttalanden om scenkonst för barn och unga?

- Vilken fråga är den mest viktiga att driva kulturpolitiskt (och utbildningspolitiskt) vad gäller scenkonst för barn och unga (eller skolteater) runt om i Sverige?
- Vad för underlag behöver vi i frågan? (Fakta, undersökning, statistisk, intervjuer, inventering, forskning?) Hur kan vi skapa det underlaget? Vem gör det? Genomförande och budget?
- Vem/vilka vill vi adressera frågan till?
- Hur når vi dem vi vill med frågan? I vilken form? Kostnader och genomförande? Arbetsdelning?

(Här finns en tidigare diskussion inom LTS att bygga vidare på, angående den svåra publiksituationen för många länsteatrars skolteaterverksamhet. Ungefär hälften av länsteatrarna har problem med publik tapp. Se bilaga 1-3.)

Hur ska vi utveckla länsteatrarnas arbete med scenkonst för barn och unga?

- Inventera kompetensbrister, kunskaper och erfarenheter som saknas, som vi alla har behov av. Göra en lista.
- Var kan vi få denna kompetens? Av vem/vilka? (Andra teatrar, litteratur, seminarier, utbildning, utomlands?) Vad kostar det? Hur kan vi finansiera det? Arbetsdelning?

Med vänliga hälsningar,

Malin Axelsson

Konstnärlig ledare ung scen/öst (Östgötateatern)

Bilagor

Bilaga 1. Axelsson, Malin, *Om barn och ungas rätt till gemenskap*, ursprungligen ett anförande vid Länsteatrarna i Sveriges (LTS) vårmöte, 2012-04-13

Bilaga 2. Huss, Pia, *Barns behov reas ut*, DN 2013-03-12

Bilaga 3. Svensson, Elin, *I fokus: En teater för alla?*, Teatercentrums hemsida, 2013

Om barn och ungas rätt till scenkonst och gemenskap

Malin Axelsson

Alla barn har rätt till kultur. Detta är reglerat i barnkonventionen som Sverige sedan 1990-talet har förbundit sig att följa. Ändå fullföljer vissa barn i Sverige idag en hel skolgång utan att ha sett en enda teaterföreställning. Varför är det så? Och varför ska vi alls bry oss om det?

Skolans roll

En förutsättning för att ge alla barn i Sverige rätt till scenkonst är ett utvecklat samarbete med skolan, som är den främsta distributionskanalen för scenkonst för barn och unga. Under det decennium som ung scen/öst nu har existerat har vi sett att det har blivit allt svårare att nå och få kontakt med skolor och lärare. De svarar inte i telefon när vi ringer. De har inte tid att prata om de trots allt svarar. De har inte tid att gå på teater med sina elever. Samma problematik finns på andra teatrar i Sverige. Varför?

Jag gick i skolan på 1980-talet. Den största förändringen av svenska skolsystemet sedan dess är att kommunerna har tagit över ansvaret för skolan från staten och att skolan idag styrs av centralt uppställda mål och resultat. Den nya läroplanen som trädde i kraft 2011 innehåller övergripande mål och riktlinjer och kursplaner med särskilda föreskrifter om kunskapskrav. Det är lärarna, föräldrarna och eleverna som genom att mäta, administrera och kontrollera ska se till att dessa mål uppfylls. Det är hårda fakta och provresultat som räknas och det som inte kan mätas, t.ex. fantasi, förmåga att diskutera och berätta, konstnärlighet, allt sådant som räknas i scenkonstvärlden, faller utanför det nya betygssystemet. I gymnasiereformen 2011 slopades musik, bild och drama som obligatoriska ämnen. Musiksalarna töms på instrument. Bildsalarna stängs igen.

I den här nya skolan lär sig alltså eleverna mindre om konst, många estetlärare har fått gå p.g.a. arbetsbrist, och lärarna som är kvar har inte mycket tid över för att tänka på konst. De mäter, administrerar och kontrollerar istället att alla de noga reglerade målen uppfylls. Deras arbetsbörda har ökat. För inte längesedan satt jag med en svenskalärare i ett lärarum i Östergötland och lyssnade på hans historia. Han kom ut från lärarhögskolan för 10 år sedan, ungefär samtidigt som ung scen/öst startade sin verksamhet, och år för år har hans arbetsvardag blivit allt mer stressig och full av administration. Det har blivit färre lärare på större grupper och mycket av hans tid går till att utvärdera, fylla i och följa upp. ”Jag sitter framför en dator hela dagarna.”

Skapande skola då, den stora satsningen på ”den professionella kulturverksamheten”? I senaste rapporten om Skapande skola från KUR ser vi att pengarna i hög utsträckning går till det som efter årtal av nedskärningar på skolan nu saknas: pedagogiska resurser. Estetlärare, museipedagoger, danspedagoger, filmpedagoger, konstpedagoger, danspedagoger, musikpedagoger och dramapedagoger toppar statistiken bland medverkande utövare i Skapande skola.

Skolans kris, som det har skrivits mycket om de senaste åren och som ung scen/öst arbetar mitt i, gjorde vi en pjäs om på ung scen/öst 2011, *Ännu mer om alla vi MVG- och ADHD-barn i Bullerbyn*. Vi debatterar skolan, befinner oss i skolan och låter relationen till skolan präglade allt vi gör. Skolor, lärare och elever är inblandade i det mesta på ung scen/öst. 2012 sökte vi och fick stöd för andra året i rad från Kulturrådet för projektet ung scen/akademi som framför allt arbetar med relationen till skolan. Vi bjuder in våra trötta lärare i Östergötland till mingel med mousserande vin. Det behöver de verkligen. Vi pratar med dem. Lyssnar till dem. Åker ut till dem. Möter elever i klassrum. Försöker förstå skolans värld och bjuda in lärare att lära sig allt om vår värld. Om och när de har tid.

Geografisk diskriminering och klassrasism

Men det finns fler strukturella problem. Det handlar också om att barn får olika mycket scenkonst och av olika kvalitet beroende på var de bor. På vissa skolor och orter där det saknas engagerade lärare och tjänstemän får de t.ex. inte mycket alls. Det finns svarta fläckar på kartan som vi jagar med vårt projekt ung scen/akademi, som i själva verket är en enda person, projektledaren Jenny Sandström. Men fördelningen av konst ska ju inte hänga på en projektledare eller enstaka eldsjälur ute på skolor. Det saknas fullt fungerande strukturer för distributionen av scenkonst, och så ser det inte ut bara i Östergötland utan i många län runt om i landet.

Dessutom har vi problemet att en viss publik alltid prioriteras, det som Anna Lund på Linnéuniversitetet har forskat och skrivit om i sin avhandling *Mellan scen och salong*. Lund visar på hur både teatrar och skolor prioriterar en viss sorts publik, helst estetikerna (de som nu finns kvar) i andra hand studieförberedande program, och i sista hand yrkesförberedande program med en majoritet killar som elever, de ”stökiga” arbetarklasskillarna. Detta är naturligtvis inga medvetna och uttalade val, utan något som bara sker. Anna Lund kallar det för klassrasism.

På grund av bristande tid och resurser görs ingenting åt orättvisorna, allt fortsätter som vanligt trots prat om barnperspektiv och vikten av kultur för barn och unga. Det finns en stor politisk blindhet för detta men också ett stort mått av självgodhet inne på många teatrar. Scenkonstmänniskor tänker att de är så radikala. Det är de inte alls. Scenkonsten är till största delen fortfarande ett vitt medelklassterritorium som berättar historier om en vit medelklass för en vit medelklass.

Kulturpolitiken, centralt och regionalt, måste satsa mer på scenkonst för barn och unga. Jag vill inte bara höra politiker tala om vikten av kultur för barn och unga... *show me the money!* Men vi behöver också en annan skolpolitik. Om politiker inte jobbar från två fronter i nära dialog med scenkonst och skola kommer vissa barn, framför allt barn ur arbetarklassen, till stor del invandrade barn, att fortsätta uteslutas. Vissa barn i Sverige fullföljer idag en hel skolgång utan att ha sett en enda teaterföreställning.

Communitas och delaktighet

Vad spelar det för roll då? Är scenkonst verkligen viktigt? Jag menar att vi kan finna gemenskap på teatern. Det låter sentimentalt men i brist på mätbara resultat och vetenskapliga utvärderingar tar jag denna sentimentala risk: Scenkonst upprättar stundtals vad teatervetaren Jill Dolan kallar *communitas*, samhörighet, stunder när vi är enade i vår sårbarhet. Det finns potentiell tröst där, vi kan finna hopp på teatern. Jag menar att alla har rätt att åtminstone erbjudas en chans att vara en del i den gemenskapen. Den ska knappast vara förbehållen en utvald skara vita medelklassbarn.

Just detta *communitas* är något som vi undersöker på ung scen/öst i ett stort tematiskt upplagt interaktivt projekt 2012/2013. Vi tror att vi kan göra scenkonst som inte bara beskriver förtryck utan ställer fram alternativ. Scenkonst som inte gestaltar ”som om”, utan ”tänk om”, bortom socialrealismens svarta samtidsskildringar. Sci-fi, lek och surrealismens drömvärldar är sådant som vi sysselsätter oss med. Och vi laborerar med det omtalade begreppet delaktighet men i en tradition som inte utgår från Kulturutredningen 2009 och politiska direktiv utan den i Sverige mer eller mindre bortglömda historien av happenings, interaktivitet och konstaktivism, neodadaism. Vi är också inspirerade av levande rollspel/lajv. Att bli tittad på är vanligtvis så viktigt på teatern men inte i vår föreställning. Vi vill skapa samarbete mellan skådespelare och publik, gemensamt flow, känslan av att ”vi blev ett vi tillsammans”.

Delaktighet är ett vagt begrepp. Barnforskaren Anne-Li Lindgren på Tema Barn på Linköpings Universitet skriver om hur vuxna ofta använder sig av och hänvisar till barn som en form av övertalningsstrategi som i sig är uttryck för makt. Konstnärer använder ibland

barns röster, bilder eller texter för att få en produktion eller delar av produktion att framstå som producerad av barn. Detta ger de vuxna good will, en air av positiv nytta och ”delaktighet” kring projektet. ”Just i namn av att använda ett barnperspektiv, barns perspektiv eller en barncentrerad pedagogik, kan barn göras till dem som blir betraktade och använda för specifika syften medan de mycket sällan har möjlighet att betrakta och använda andra – särskilt vuxna – för sina syften.” skriver Lindgren.

Vi på ung scen/öst vänder oss mot den typ av scenkonst som använder barns ”delaktighet” på detta redovisande och skenbart nyttiga sätt. Interaktiviteten i vårt arbete finns där av estetiska skäl. Det vi gör produceras inte av barn, har inte som syfte att göra barn delaktiga som producenter, men kan i bästa fall genom sin interaktiva form ge unga - och vuxna - i publiken positioner och verktyg att betrakta andra, även vuxna, med respekt och att vara kritiska. Vad krävs för att ge den rätten till vår unga publik? Rätten att finnas till på lika villkor i scenrummet. Rätten till sin egen blick, att betrakta, vara subjekt och kritiker inom scenkonstens ramar.

Källor:

Den öppna konsten – Happenings, instrumental teater, konkret poesi och andra gränsöverskridningar i det svenska 60-talet, Leif Nylén

Utbildningsmedier, kulturperspektiv och ett kritiskt barnperspektiv, Anne-Li Lindgren, LOCUS 3-4/11

Utopia In Performance, Finding Hope At The Theatre, Jill Dolan, The University of Michigan Press, 2005

Skapande skola – en nulägesanalys, Kulturrådets skriftserie, 2012:2

Mellan scen och salong – En kultursociologisk analys av ungdomsteater, Anna Lund, Arkiv Förlag, 2008

Denna artikel var ursprungligen ett anförande vid Länsteatrarna i Sveriges (LTS) vårmöte den 13 april 2012.

Barns behov reas ut

Publicerad 2013-03-12 09:28, Dagens Nyheter

Barns tillgång till litteratur och teater minskar stadigt samtidigt som förskolelokalerna - krymper tills standarden är sämre än på många huddagis. Bara betygshetsen ökar. Pia Huss varnar för en barnkulturell backlash.

”Bokrean med barnen i fokus,” ropas det med röda bokstäver från det stora varuhusets annonser. Japp! Där fick de till en fet metafor - om något reas ut just nu så är det barnen, deras behov och kultur.

13 år efter vad Ellen Key proklamerade som ”Barnets århundrade” har det ljus Ellen Key tänkte över 1900-talets barn dimrats ner rejält. Olyckstalet 13 för en vision som havererat i ett oväder av politiska beslut, en in till anorexi slimmad ekonomi och förvirrade propåer om entreprenörskultur.

Ellen Key talade om ett århundrade då barnen skulle stå i centrum, få tillgång till sin fantasi och kreativitet, introduceras till de sköna konsterna och behandlas med respekt. Konst borde genomsyra varje demokratisk skola. Hon avskydde allt vad betyg hette liksom den förhatliga barnagan. Det är Keys hållning som anas i 1979 års lagstiftning mot aga: ”Barn ska behandlas med aktning för sin person och egenart ...”

Så otroligt skönt att Ellen slapp uppleva den backlash som nu klatschar oss på fingrarna. Just nu sparar samhället oss kanske inte tillbaka till stenåldern, men till en tillvaro där begreppet att ”behandla barn med aktning” tycks alltmer avlägset.

Inom förskolan blir grupperna större medan lek- och rörelseutrymmen tillåts krympa.

Häromveckan rapporterades om att ett huddagis tvingas stänga då deras lokaler saknar fönster. Så ska inga sällskapsdjur behandlas. Barn däremot anses i innerstaden ibland klara sig med förskolor utan gård och i lokaliteter som knappast skulle få någon jykke att vifta på svansen. Tio procent av förskolans väggytor ska utgöras av fönster, men inget hindrar att samtliga fönsterprocent placeras på en enda och samma vägg varför utrymmen längre in i lokalen blir ... ja, ni fattar.

Betygshetsen letar sig nu, meddels politiska beslut, allt lägre ner i åldrarna. Jan Björklund talar svepande om att kvaliteten i skolan ska höjas. Ändå har jag ännu inte hört någon ställa frågan om på vilket sätt just betygen förmår bidra till detta.

Tomt ekar också orerandet om ”satsningar på barnkultur”. Må vara att urbana latteföräldrar gärna toppar veckosluten med ett barnteaterbesök. Men när det till exempel gäller teater som demokratisk rättighet för alla barn oberoende av föräldraintresse, ekonomi och bostadsort är det sämre ställt. För landet i stort har barns teaterbesök drastiskt reducerats. I Stockholm har antalet besök hos fria barnteatergrupper minskat från 72 300 till 43 000 på sex år. Trenden över landet är generell, endast på ett enda ställe, Göteborg, syns en ökning av skolans och förskolans teaterbesök.

När det gäller ungas läsning haglar larmen och det grubblas över hur barn ska förmås läsa mer och bättre. Givetvis för att öppna vägen till vad biblioteken myntat som ”böcker ger själen vingar”. Men också för att med läsförståelsens verktyg ta till sig allt annat i samhället.

Analfabetism har ju sedan århundraden fungerat som ett stigma. Något som i sin tur leder till den maktlösa vrede ur vilken politiska extremrörelser gror.

Och vad förmår tända barns intresse bättre än engagerade pedagoger? Ändå är det ett dystert faktum att dagens lärarstudenter läser långt färre skönlitterära böcker än sina äldre kolleger. Det visar en opinionsundersökning som Skop gjort på uppdrag av Lärarnas Tidning.

Efter nyår kom också beskedet att Bibu, det vill säga Scenkonstbiennalen för barn och unga med säte i Lund, förlorar sitt livsviktiga bidrag från kommunen. Detta trots att Bibu är väl etablerat, har satt Lund på teaterkartan och vartannat år samlat tusentals besökare kring rader av tankeväckande, annorlunda, diskutabla, roliga och mindre roliga föreställningar från hela landet, Europa och världen. Denna mötesplats för den unga teatern måste antingen läggas ner eller bjudas in av någon annan kommun i Skåne-regionen för att inte gå miste också om det regionala bidraget. Som vid alla större arrangemang har det naturligtvis funnits brister i Bibus verksamhet.

Men i stället för att dra in anslaget bör naturligtvis Lund på bred front verka för att involvera barn och pedagoger i det kulturella utvecklingsarbetet. Barns rätt till barnteater med verkhöjd är för övrigt en nationell fråga eftersom Sverige har undertecknat FN:s barnkonvention, där konventionsstaterna utfäster sig att:

”... respektera och främja barnets rätt att till fullo delta i det kulturella och konstnärliga livet och skall uppmuntra tillhandahållandet av lämpliga och lika möjligheter för kulturell och konstnärlig verksamhet samt för rekreations- och fritidsverksamhet”. (Artikel 31)

Sveriges andra teaterbiennial heter numera Scenkonstbiennalen och hålls i Jönköping i slutet av maj. Efter 20 år breddas urvalet att också omfatta dans. Men till skillnad från alla tidigare teaterbiennaler saknas nu barnteatern. Tre ungdomsföreställningar har utvalts men för yngre barn – ingenting.

Vad annat att vänta i en tid då barn och deras kultur trängs tillbaka. Den gamla frågan som Maria Bergom Larsson ställde redan under 1970-talet är nu åter högaktuell:

”Vad gör vi med barnen, kamrater?”

Pia Huss

kultur@dn.se

© Detta material är skyddat enligt lagen om upphovsrätt.

I FOKUS: EN TEATER FÖR ALLA?

Vi har noterat att en rad länsteatrar börjat agera strategiskt för att säkra den unga publiken. Det handlar om ekonomiska konstruktioner, som hotar mångfalden och valfriheten. Om vi inte ser upp kanske vi hamnar i en situation där barnen bara får se föreställningar från en enda teater.

Ser vi till exempel till Ung scen öst på Östgötateatern har man sedan tidigare velat säkra den unga publiken i Linköping och Norrköping genom att helt enkelt inte ta betalt för elever från grundskola och gymnasium. Nu har man tagit steget fullt ut och spelar gratis för alla skolor i hela Östergötland. Det låter ju generöst och välmenande. Men vad innebär det i förlängningen? Vi på Teatercentrum misstänker att myntet har en baksida som heter urholkad mångfald.

Sverige har ju ett mycket rikt smörgåsbord av teater för barn och unga, som produceras av både fria teatrar och institutioner. Men vad händer i en ekonomiskt sönderstressad kommun som plötsligt får ett erbjudande om gratisteater? Säger man ”Nej tack, vi vill kunna välja de specifika föreställningar som passar för just våra barn”? Eller säger man ”Ja, gratis!”.

Ett annat exempel är Regionteater Väst i Västra Götaland som börjat sluta avtal med utvalda kommuner. Alla barn i avtalskommunen mellan 6 och 15 år garanteras en föreställning per år, med ett biljettpris per barn på 30 kronor. Visserligen inte gratis: men på en nivå som är omöjlig att konkurrera på.

Det här är vår andra oro. Gratisteater eller prisdumpad teater hotar att slå ut de andra aktörerna på marknaden. Hur ska exempelvis våra medlemmar, de fria teatern, kunna ta betalt på ett sätt som möjliggör avtalsenliga löner när regionteatern samtidigt lägger ribban så lågt? Här finns det ett politiskt ansvar. Samma politiker som brukar prata om valfrihet är också ägare av sina regionteatrar. Så vad vill dom ha? Mångfald eller planekonomi? Ett sånt här system väcker även frågor kring kommunernas barnkultursamordnare. I Västra Götalandsregionen finns det en barnkultursamordnare i varje kommun som har till uppgift att hantera det regionala stödet till turnerande scenkonst. Om det bara finns en teater att välja på, vad återstår då att göra för samordnaren? Ringa runt till skolorna och säga ”I år får ni den här föreställningen, inte för den är bra utan därför att vi har ett avtal att följa”.

Slutligen finns det redan exempel på hur liknande system har prövats och misslyckats. I Örebro fick länsteatern i uppdrag av sina ägare att förmå samtliga kommuner att skriva på avtal. De skulle stötta länsteatern ekonomisk i utbyte mot bland annat gratis skolföreställningar. Men systemet havererade eftersom många kommuner helt enkelt vägrade skriva på.

Frågan är om kommunerna vägrade därför att de själva ville bestämma vart pengarna till barnkultur skulle gå. Eller om det snarare hade att göra med en ovilja att överhuvudtaget lägga pengar på professionell barnkultur?

För bakom alla gratisföreställningar och avtal som länsteatern lockar med misstänker jag att en hårdnande kamp kring en vikande publik driver fram de här idéerna. Ytterst handlar det dock om vilka kommunala och regionala resurser som läggs för att säkerställa alla barns rätt till professionell kultur.

Avtal och gratisteater är inte lösningen på det problemet. Får vi bort de sakerna från kartan kan vi säkert hitta en gemensam strategi som utgår från barnens behov, inte den egna teaterns behov av bra publiksiffror.

Elin Svensson, vice ordförande Teatercentrum ///